

UOT 332.122

HİDAYƏT ƏHMƏDOV

Naxçıvan Dövlət Universiteti

ahmadov47@mail.ru

FAMIL HƏSƏNOV

Naxçıvan Dövlət Universiteti

famil75hasanov@mail.ru

İLKİN ŞƏKƏRƏLİSOY

AMEA Naxçıvan Bölməsi

sekeralisoy@yahoo.co.

04

**NAXÇIVAN REGIONUNDA SAHİBKARLIĞIN
İNKIŞAF PROBLEMLƏRİ**

Məqələdə sahibkarlığın ölkə üzrə və regional problemləri araşdırılır. Qeyd olunur ki, regional sahibkarlığın inkişafı olmadan, ümumiyyətlə, ölkə iqtisadiyyatının inkişafından söz gedə bilməz. Bu səbəbdən, ölkənin regionlarından birində, yəni Naxçıvan Muxtar Respublikasında sahibkarlığın inkişafına toxunulur, təhlil aparılır və gələcək perspektivlər müəyyən edilir.

Açar sözləri: sahibkarlıq, region, dövlət proqramı, ərzaq təhlükəsizliyi, islahat, biznes.

Azərbaycan respublikasında həyata keçirilən səmərəli iqtisadi siyasət sahibkarlığın inkişafının sürətləndirilməsinə, sosial-iqtisadi problemlərin həllində sahibkarlığın rolunun gücləndirilməsinə, bu sahəyə dövlət qayğısının artırılmasına yönəldilmişdir. Elə bu baxımdan da qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmiz sahibkarlığın inkişafında keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. Milli iqtisadiyyatın dayanıqlı və sabit inkişafı üçün qeyri-neft sektorunun gücləndirilməsi, sahibkarlığın inkişafının daha da sürətləndirilməsi bu mərhələnin əsas cəhətlərindən biridir.

Iqtisadi islahatlar sahibkarlığın inkişafı üçün vacibdir və bu islahatlar bu gün də, gələcəkdə də davam etdirilməlidir. Ölkə başçısının fərman və sərəncamlarına əsasən islahatlar çox uğurla aparılır.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" Fərmanına uyğun olaraq son illərdə biznes və investisiya mühitinin daha da yaxşılaşdırılması, o cümlədən prosedurların sadələşdirilməsi, elektron xidmətlərin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, əsassı yoxlamaların qarşısının alınması və digər istiqamətlər üzrə davam etdirilmişdir.

Ölkəmizdə hazırda sahibkarlığı inkişaf etdirmək məqsədilə sistemli tədbirlər davam etdirilir, biznes mühiti yaxşılaşdırılır, qabaqcıl beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla daha mütorəqqi normativ-hüquqi baza formalaşdırılır.

Sahibkarlıq subyektlərinin elektron qeydiyyatı, xarici ticarət əməliyyatlarının aparılması, daşınmaz əmlak hüquqlarının qeydiyyatı sahəsində keçirilən islahatların davamı olaraq tikintiyyə icazələrinin verilməsi, korporativ idarəetmə-

Məqələ tarixçəsi:

Göndərilib: 02.05.2019, qəbul edilib: 01.06.2019

nin təkmilləşdirilməsi, investorların maraqlarının qorunması və müflisləşmə üzrə qanunvericiliyə zəruri dəyişikliklər edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, yerli təbii və iqtisadi resurslara əsaslanan müəssisələrin yaradılması, mövcud müəssisələrin modernləşdirilməsi, ənənəvi istehsal sahələri ilə yanaşı yenilərinin fəaliyyətə başlaması, regionlarda sənaye potensialının gücləndirilməsi və sənaye parklarının yaradılması, aqrar sektorun, turizmin və digər vacib sahələrin inkişaf etdirilməsi Azərbaycanın iqtisadi güclü və beynəlxalq ələmdə nüfuzunu bir qədər də artırmışdır.

Dövlət Proqramlarının ölkəmizdə həyata keçirildiyi şəraitdə özəl sektorun inkişafına xüsusi diqqət yetirilir və sahibkarlığa dövlət dəstəyi getdikcə artır. Bu gün Azərbaycanda güclü sahibkarlar ordusu yaranmış, sahibkarlığı stimullaşdıran dövlət proqramlarının qəbul edilməsi və onların müvəffəqiyyətə icra olunması sahibkarlığın inkişafına mübit şərait yaratmışdır.

Elə yerli gəlmişkən bir məsələni xüsusilə vurğulamaq yerinə düşər ki, Azərbaycan dövlətinin özəl bölmənin inkişafı və dəstəklənməsi ilə bağlı həyata keçirdiyi davamlı və ardıcıl tədbirlər məntiqi cəhətdən bir-birini tamamlayır. Qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, sahibkarlığa dövlət dəstəyinin genişləndirilməsi, vergi yükünün azaldılması, sağlamlıq rəqabət təmin olunması, "bir pancərə" prinsipinin tətbiqi, güzəştli kreditlərin verilməsi və digər tədbirlərin nəticəsidir ki, hazırda ölkəmizdə güclü özəl sektor formalaşmışdır.

Gözlənilən tədbirlər nəticəsində ölkəmizdə son on ildə sahibkarlıq subyektlərinin sayı 2,5 dəfə artmış, bütövlükdə məşğul əhəlinin 74 faizə yaxını özəl sektorda toplanmışdır. Həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsində ölkədə istehsal olunan ümumi daxili məhsulda özəl sektorun payı getdikcə artmaqdadır. Hazırda ölkədə istehsal olunan ümumi daxili məhsulda özəl sektorun payı 87 faizə çatmışdır.

Azərbaycanda həyata keçirilən iqtisadi islahatların nəticəsidir ki, sahibkarlığın inkişaf dinamikası gündən-günə yüksəlməkdə davam edir.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev çıxışlarının birində demişdir: "Ölkəmizin gələcək inkişafı sahibkarlığın inkişafından asılıdır". İlham Əliyev ölkə prezidenti seçildəndən bu günə qədər bütün dövrlərdə iş adamlarının əsl himayədarı kimi çıxış etmiş, özəl bölməyə hər cür diqqət və qayğı göstərmişdir. Məhz 2014-cü ilin mart ayında "Sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" imzaladığı fərman da sahibkarlığın inkişafına göstərilən diqqət və qayğının nəticəsi kimi qiymətləndirilməlidir.

Yuxarıda qeyd olunan bu mühüm sənəd onu deməyə əsas verir ki, sahibkarlığın inkişafında, Azərbaycanda biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması, onun ən qabaqcıl təcrübələr əsasında təkmilləşdirilməsi istiqamətində mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsi qarşılıqda illərdə sahibkarlığın inkişafı üçün geniş imkanlar açacaqdır.

2017-ci ilin yekunlarına nəzər saldıqda məlum olur ki, bütün makroiqtisadi göstəricilər müsbət rəqəmlərlə yekunlanmışdır. Ümumi daxili məhsul az da olsa artmışdır. Ən sevindirici hal odandır ki, qeyri-neft sektorumuz artımı 2,5 faiz təşkil etmişdir. Sənaye sahəsində qeyri-neft sektorumuz 3,6 faiz, kənd təsərrüfatı İŞƏ 4,1 faiz artmışdır. Habelə 2017-ci ildə Azərbaycanda bir çox infrastruktur və sosial layihələrə qoyulan vəsaitə baxmayaraq yəndə də valyuta ehtiyatlarımız 4,5 milyard dollar artmışdır. 2017-ci ildə ölkəmizin tədiyyə balansında 6,2 milyard dollarlıq müsbət saldo əldə edilmişdir.

Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunları və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında dövlətimizin başpisi İlham Əliyev ötən ilin sosial-iqtisadi uğurlarından söhbət açmış və onun həlli yollarını göstərərək demişdir: "Biz 2016-cı ildə iqtisadi inkişaf templərini təmin etməliyik. Bu, asan məsələ deyil. Xüsusilə burada səslənən fikirlər və ümumiyyətlə keçən il müşahidə olunan mənzərə deməyə əsas verir ki, 2016-cı ildə dünyada iqtisadi böhran başa çatcaq. Belə olan halda biz daha da səmərəli işləməliyik və iqtisadi inkişaf templərini daxili resurslar hesabına, düşünülmüş siyasət, islahatlar, o cümlədən struktur islahatları nəticəsində təmin etməliyik" [3].

Bunun üçün, ilk növbədə, qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsinin xüsusi əhəmiyyət daşıdığını vurğulayan bəzi prezidentli İlham Əliyev dedi ki, iqtisadi şəxələndirmə, qeyri-neft sektorunun inkişafı 2016-2018-ci illərdə də iqtisadi sahədə əsas prioritet olacaqdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, əvvəlki illərdə olduğu kimi 2017-ci ildə də sahibkarlığın inkişafı iqtisadi siyasətin prioritet istiqamətlərindən biri olmuşdur. Sahibkarlıq fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsi, özəl sektora dövlət dəstəyinin artırılması, sahibkarların hüquqlarının müdafiəsi və əsassız müdaxilələrin aradan qaldırılması istiqamətində işlər davam etdirilmiş, aparılan yoxlamaların vahid məlumat reyestri yaradılmışdır.

Sahibkarlığın inkişafına dövlət dəstəyinin ən vacib komponentlərindən biri sahibkarların maarifləndirilməsi, beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, konsaltinq və innovasiya xidmətlərinin göstərilməsi olmuşdur.

Ümumiyyətlə sahibkarlıq sahəsində ölkədə görülmə işlər nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən daim diqqət mərkəzində saxlanılmış və yüksək qiymətləndirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Nazirlər Kabinetinin 2017-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasdakı giriş nitqində demişdir: "2017-ci ildə iqtisadi sahədə çox böyük uğurlar əldə edilmişdir. Mən artıq demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, 2017-ci il dərin iqtisadi islahatlar ilidir... . Həm Dünya Bankı, həm Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı Azərbaycanda gedən proseslərə yüksək qiymət verirlər, eyni zamanda Davos Ümumdünya İqtisadi Forumunun hesabatlarına əsasən Azərbaycan iqtisadiyyatı rəqabət qabiliyyətiyinə görə 2017-ci ildə iki pillə irəliləyərək dünya miqyasında 35-ci yerdə qərarlaşıb. Bu çox böyük göstəricidir, ilk növbədə onu göstərir ki, hətta iqtisadi cəhətdən o qədər də asan olmayan ildə də biz inkişaf edirik. Digər tərəfdən, dünya miqyasında 35-ci yeri tutmaq doğrudan da böyük nəticədir, böyük qələbədir. Biz uzun illərdir ki, MDB məkanında liderlik mövqeyimizi qoruyuruq və möhkəmləndiririk. Hesab edirəm ki, beynəlxalq iqtisadi irilik tərəfindən bizim iqtisadi islahatlarımıza verilən ən böyük qiymət məhz Davos Forumunun reytingidir..." [4].

Ölkədə olduğu kimi regionlarda da sahibkarlığın inkişafı daim diqqət mərkəzində saxlanılır. Çünki istənilən regionun tərəqqisi həmin regionda sahibkarlığın inkişafı ilə birbaşa bağlıdır. Buna görə də sahibkarlıq subyektlərinin yaradılması inkişaf edən hər bir dövlət üçün prioritet məsələlərdən biridir. Bazar iqtisadiyyatına keçidin uğurla başa çatdırılması ölkəmizdə bu subyektlərin sayının daha da artmasına gətirib çıxarmış, nəticədə, milli iqtisadiyyatda özəl sektorun payı xeyli yüksəlmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, sahibkarlığın inkişafı əlverişli biznes mühitinin yaradılması məqsədilə islahatların aparılması, iqtisadiyyatın davamlı və tarazlı inkişafının təmin edilməsi ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafının hazırkı mərhələsinin mühüm istiqamətlərindən biridir.

Ölkədə yeridilən güclü iqtisadi siyasətin davamı olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasında da mövcud potensialdan səmərəli istifadə etmək üçün iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin inkişafına, istehsal müəssisələrinin fəaliyyətini genişləndirilməsinə, yerli sahibkarlığın inkişafı ilə əhalinin həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılmasına nail olunmuşdur.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında həyata keçirilən irimiqyaslı islahatlar nəticəsində özəl sektorun inkişafı üçün əlverişli iqtisadi mühit yaradılmışdır. 2017-ci ildə muxtar respublikada 2,7 milyard manatlıq ümumi daxili məhsul istehsal edilmişdir ki, bu da 2015-ci ilə müqayisədə 200 milyon manat çoxdur. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 2015-ci ilin yekunlarına həsr olunmuş Nazirlər Kabinetinin iclasında ölkəmizdə biznes mühitinin, özəl bölmənin investisiya imkanlarının getdikcə yaxşılaşdırılması dövlətimizin iqtisadi siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri olduğunu qeyd edərək yerli sahibkarları da iqtisadiyyata daha çox sərmayə qoymağa səslədi. O həm də bildirdi ki, icra başçıları sahibkarlar üçün bütün şəraiti yaratmalı və onların işinə qarışmağa birdəfəlik son qoymalıdır.

Ölkə başçısı həmçinin regionlarda sahibkarlığın inkişafı üçün güzəştli kreditlərin verilməsi işini davam etdirməyi tövsiyə etdi.

Qeyd edək ki, bu sahədə muxtar respublika iqtisadiyyatının aparıcı qüvvəsi olan sahibkarlığın inkişafı istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirilməkdədir.

Muxtar Respublikada inkişaf strategiyasının uğurla davam etdirilməsi iqtisadi potensialın daha da yüksəlməsinə şərait yaratmışdır. Naxçıvanda dayanıqlı və sabit iqtisadi sistem formalaşmışdır.

2017-ci ildə sahibkarlara verilən kreditlərin həcmi 10 milyon manatı ötüb keçmişdir.

Muxtar respublikada kredit təşkilatları və Sahibkarlığa Kömək Fondunun xətti ilə və güzəştli şərtlərlə verilən dövlət maliyyə dəstəyi sahibkarlığın inkişafına öz təsirini göstərmiş, ümumi daxili məhsulda özəl sektorun xüsusi çəkisi artaraq 87 faizə çatmışdır [2].

Azərbaycanda və onun tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasında aparılan sənayeləşdirmə prosesi nəticəsində 2017-ci ildə burada istehsal olunan sənaye məhsulunun həcmi 967 milyon manata çatdırılmışdır ki, bu da 2016-cı ilə müqayisədə 1,4 faiz çoxdur.

Bütövlükdə muxtar respublikada istehsal olunan sənaye məhsulunun 95 faiz özəl sektorun payına düşmüşdür [1].

Muxtar respublikada sahibkarlığın yeni mərhələyə qədəm qoyması nəticəsində ənənəvi fəaliyyət sahələrinə yeni innovasiyaların tətbiqi də genişlənir.

Əzəq təhlükəsizliyinin təminatı daxili istehsal və emal sahələrinin inkişafını sürətləndirməklə yanaşı rəqabətqabiliyyətli məhsulların istehsalına da stimullaşdırır. Bu baxımdan dövlətin əsas hədəflərindən biri də ölkədə sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi olub. Çünki kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı həm də dövlətin iqtisadi sabitliyinin əsas şərtlərindən biridir. Buna görə də muxtar respublikamızda sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli biznes mühiti yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev demişdir: "Hər bir yerdə yerli icra orqanlarının rəhbərləri, icra başçıları, vəzifəli şəxslər sahibkarlara köməklik göstərməlidirlər. Onların fəaliyyətinə dəstək verməlidirlər, onların işinə müdaxilə etməməlidirlər, qanunsuz tələblər irəli sürməməlidirlər. Sahibkarlara yalnız köməklik göstərmək lazımdır ki, öz işlərini daha da səmərəli şəkildə qura bilsinlər" [6].

Qeyd etmək lazımdır ki, hər il Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vəlif Talıbovun sahibkarlarla görüşlər keçirilməsi artıq ənənə şəkili alıb. Bu baxımdan Ali Məclis Sədri 9 fevral 2018-ci ildə Naxçıvan Biznes Mərkəzində sahibkarlarla görüşü təsadüfən deyildir. Bu görüşdə Ali Məclis Sədri sahibkarlığın inkişaf etdirmək üçün onu şərtləndirən 6 istiqamətə xüsusilə vurğulayıb.

Bunlardan:

1. Muxtar respublikada vergi və gömrük güzəştlərinin, dövlət qeydiyyatında "bir pəncərə" prinsipinin tətbiqidir. Naxçıvanda dövlət-sahibkar münasibətlərinin düzgün qurulmasının nəticəsidir ki, ümumi daxili məhsulda özəl bölmənin xüsusi çəkisi artaraq 89 faizə çatıb.
2. Torpaq mülkiyyətçilərinin torpaq vergisi istisna olmaqla bütün növ vergilərdən azad edilməsidir. Bu sahədə çalışanlara bir sıra güzəştlərin tətbiq olunması, subsidiyaların verilməsi, ailə təsərrüfatlarının fəaliyyətinin dəstəklənməsi kənd təsərrüfatının davamlı inkişafını təmin edib.
3. Muxtar respublikamızda xidmət sektoru da inkişaf edir. Bu sektorun inkişafı, öz növbəsində turizm inkişafına təsir göstərib, məhsul turizm sektorunun formalaşması hesabına isə muxtar respublikaya gələn turistlərin sayı artıb.
4. Muxtar respublikanın Sahibkarlığa Kömək Fondunun xətti ilə güzəştli şərtlərlə kreditlərin verilməsi də yeni fəaliyyətə başlayan sahibkarlıq müəssisələri üçün geniş imkanlar açır. Muxtar respublikada kreditlər üzrə aşağı dərəcələrinin tətbiq olunması hesabına sahibkarların fəaliyyət dairəsi genişləniib.
5. İdxaldan asılılığın aradan qaldırılması sahəsində görülən tədbirlər öz faydasını verməkdədir. Bu sahədə əhəmiyyətli addımlardan biri də ixracın təşviqi ilə bağlı qəbul olunmuş qərarlardır. Bunun nəticəsidir ki, ixracçı ölümlü məhsul istehsalı getdikcə artır. Hazırda Naxçıvan Muxtar Respublikasının dünyanın 50-dən çox ölkəsi ilə ticarət əlaqələri mövcuddur. İstehsal olunan müxtəlif adda məhsulların ixrac imkanlarının artması səbəbindən artıq 9 ildir ki, muxtar respublikanın xarici ticarətində məhsot saldo qeydə alınır.
6. Bu gün muxtar respublikada ən müasir tələblərə cavab verən iri ticarət mərkəzlərinin fəaliyyət göstərməsi, mövsüm ərzində yarmarka və festivalları təşkil, satış yerlərində yerli məhsullara üstünlük verilməsi məhsul istehsalçıların marağını artırır. Son dövrlərin təhlilləri göstərir ki, tarladan birbaşa satışa prinsipinin dəstəklənməsi ailə təsərrüfatlarının inkişafına və artmasına əhəmiyyətli təsir göstərib. Bütövlükdə, sahibkarlığın inkişafının dəstəklənməsi muxtar respublikanın iqtisadi potensialını artırır.

Ümumiyyətlə, ölkəmizdə və muxtar respublikamızda son 12 ildə sahibkarlıq fəaliyyətini tənzimləyən qaydaların əhəmiyyətli dərəcədə liberalaşdırılması, sahibkarlığa dövlət maliyyə yardımı mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi özəl bölmənin yüksəliş tempini daha da artırıb.

ƏDBİYYAT

1. "Şərç qapısı" qəzeti. 23 yanvar 2018-ci il, № 14.
2. "İki sahil" qəzeti, 2016-cı il, 11 fevral, № 26, s. 8,9.
3. İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarını və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasdakı yekun nitqi. "Xalq" qəzeti. 2016-cı il.
4. Prezident İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarını və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasdakı giriş nitqi. "Xalq" qəzeti, Bakı, 2018-ci il, 11 yanvar, № 6.
5. Nazim Əhmədov. Naxçıvan iqtisadiyyatının prioritetləri: iqtisadi artım, dinamik inkişaf. Bakı, "Sabah", 2008, 54 s.
6. "Xalq" qəzeti, 2015-ci il, 20 yanvar, s.4.

РЕЗЮМЕ

ХИДАЯТ АХМЕДОВ, ФАМИЛЬ ГАСАНОВ,
ИЛКІН ШАКАРЛИСОЙ

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В НАХЧЫВАНСКОМ РЕГИОНЕ

В статье исследуются республиканские и региональные проблемы предпринимательства. Отмечается, что без развития региональной предпринимательства, в целом о развитии экономики страны не может быть и речи. Поэтому здесь говорится о развитии предпринимательства в одном из регионов страны, а именно в Нахчыванской Автономной Республике, проводятся анализы и определяются будущие перспективы.

Ключевые слова: предпринимательство, регион, государственная программа, продовольственная безопасность, реформы, бизнес.

SUMMARY

HIDAYAT AHMADOV, FAMIL HASANOV,
ILKIN SHAKARLISOY

THE DEVELOPMENT PROBLEMS OF ENTREPRENEURSHIP IN NAKHCHEVAN REGION

Regional and republic problems of the entrepreneurship are investigated in the article. It is noted that, it may not out of the question from economical development of the country as a whole without regional entrepreneurship development. Therefore, it is dealt with from entrepreneurship's development in the Nakhchevan Autonomous Republic, which is one of the regions of the country, analyzes are conducted and future perspectives are determined.

Key words: entrepreneurship, region, state program, food safety, production, biznes.

(İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent C.Mahmudov tərəfindən təqdim edilmişdir)